

بررسی اثربخشی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده و کارآفرین

علی کاوه‌فیروز* و محمدرضا ایران‌نژاد**

بنگاه‌های اقتصادی از نظر حجم کار، تعداد نفرات و اندازه به انواع کوچک، متوسط و بزرگ تقسیم می‌شوند. این بنگاه‌ها با مدیریتی صحیح می‌توانند نقش بسزایی در ایجاد اشتغال و کارآفرینی و نوآوری ایفا کنند، ولی باید نظارت کافی بر عملکرد آنها صورت گیرد. این بنگاه‌ها در کشورهای در حال توسعه، نظیر ایران، نیز در حال شکل‌گیری بوده و دولتمردان از آن حمایت می‌کنند. اما در روند اجرای طرح به دلیل عدم شناخت دقیق از شرایط اقتصادی هر استان، نبود نظارت و غیره منابع بانکی در خارج از محل طرح هزینه شده و تأثیرات زیان‌بار افزایش نقدینگی و تورم را ایجاد کرده است. براساس ۴۶۶۰ نمونه مورد بازرسی، انحراف در اشتغال تعهد شده، ۶۴/۸۸ درصد بوده است. میانگین هندسی موزون انحراف در مصرف تسهیلات ۱۶/۹۲ درصد است.

**کلیدواژه‌ها: بنگاه‌های زودبازده؛ کارآفرینی؛ قانون برنامه چهارم توسعه؛
گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی**

* کارشناسی ارشد علوم اقتصادی، اداره کل نظارت و بازرسی امور اقتصادی سازمان بازرسی کل کشور؛

E-mail: ali.kavehfirooz@gmail.com

** کارشناسی ارشد علوم اقتصادی، اداره کل نظارت و بازرسی امور اقتصادی سازمان بازرسی کل کشور؛

E-mail: eco1980_mi@yahoo.com

مقدمه

در علم و مفاهیم اقتصاد، بنگاه‌های اقتصادی از نظر حجم کار، تعداد نفرات و اندازه به انواع کوچک، متوسط و بزرگ تقسیم‌بندی می‌شوند که براساس آن، نقش آفرینی کرده و در تولید ملی سهم می‌شوند. سابقه تشکیل بنگاه‌های اقتصادی کوچک و زودبازده به کشورهای اروپایی و پیشرفته طی دهه‌های گذشته برمی‌گردد، اما امروزه این بنگاه‌ها در کشورهای در حال توسعه، نظیر ایران، نیز در حال شکل‌گیری بوده و دولت‌مردان از آن حمایت می‌کنند. این بنگاه‌ها با عملکرد درست و کارای خود می‌توانند نقش بسزایی در ایجاد اشتغال و کارآفرینی، نوآوری و صادرات یک کشور ایفا کنند، ولی باید به معیارهای کارایی و بهره‌وری در این بنگاه‌ها توجه خاص شود و نظارت کافی بر عملکرد آنها صورت گیرد. اروپا و به‌طور کلی کشورهای بلوک غرب با احداث شهرک‌های صنعتی در حومه شهرها به تشکیل و تأسیس این بنگاه‌ها اقدام کرده‌اند که امروزه شاهد چنین پدیده‌ای در ایران نیز هستیم. طبق مصوبه مورخ ۸۴/۹/۵ هیئت وزیران، به واحدهای تولیدی (کالا و خدمات) که میزان اشتغال آنها کمتر از ۵۰ نفر باشد^۱، بنگاه‌های کوچک گفته می‌شود که می‌توانند در بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات فرهنگی و آموزشی فعالیت داشته باشند (به‌طور مثال در کشور کره جنوبی و آلمان چیزی نزدیک به ۷۰ درصد نیروی کار در بنگاه‌های کوچک و متوسط با ۵ تا ۳۰۰ نفر شاغل، مشغول به کار هستند).

نکته حائز اهمیت، تقسیم‌بندی بنگاه‌ها و نحوه هدایت نقدینگی و منابع اعتباری بانک‌ها به‌سوی این واحدهاست که این امر باید با بررسی و کارشناسی دقیق صورت پذیرد تا علاوه بر حمایت از تولید و اشتغال، باعث به هدر رفتن منابع پولی کشور و ایجاد رانت

۱. شاخص‌های تعیین اندازه بنگاه‌های کوچک و متوسط از کشوری به کشور دیگر متفاوت هستند. برای مثال اتحادیه اروپا، در سال ۱۹۹۶، شاخص‌هایی را برای این منظور ارائه کرده است. تا ۲۵۰ نفر شاغل، تا ۴۰ میلیون یورو گردش مالی، تا ۲۷ میلیون یورو ترازنامه سالیانه، تا ۷۵ درصد دارایی‌های بنگاهی در مالکیت مدیریت بنگاه و ... (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، گزارش شماره ۸۳۲۴).

_____ بررسی اثربخشی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده ... ۲۶۵

اقتصادی برای باندهای سودجو نشود. در ایران چند سالی است که به این قبیل بنگاه‌ها توجه خاص شده است و در قوانین برنامه نیز به توسعه و حمایت از آنها اشاره شده است که از آن جمله می‌توان به مواد (۲۱، ۳۹، ۴۵، ۹۵، ۱۰۱ و ۱۰۲) قانون برنامه چهارم توسعه اشاره کرد.

در این مقاله ابتدا جایگاه بنگاه‌های کوچک زودبازده و کارآفرین در قانون برنامه چهارم توسعه مورد بررسی قرار می‌گیرد، سپس بررسی‌های آماری و کمی درخصوص میزان تسهیلات اعطایی و موفقیت طرح ارائه می‌شود. در قسمت بعد مشکلات طرح از دیدگاه‌های مختلف بررسی خواهد شد و در پایان نتیجه‌گیری و پیشنهادهای بیان می‌شود.

۱ تبیین موضوع

براساس آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین، هدف دولت از توجه به این موضوع، توزیع عادلانه منابع در مناطق، به‌ویژه مناطق محروم، توزیع منابع بین اقشار مختلف مردم به‌ویژه مردم محروم‌تر، افزایش تولید و صادرات غیرنفتی، تقویت تحرک اقتصادی، افزایش کارایی تسهیلات بانکی و تقویت کارآفرینی، اشتغال‌زایی و افزایش فرصت‌های شغلی جدید باشد. درواقع، با توجه به ماده (۳) این آیین‌نامه، بانک باید ترتیبی اتخاذ کند که در طول سال‌های برنامه چهارم توسعه، حداقل به میزان سهم‌های تعیین شده در جدول ۱ از منابع اعتباری به طرح‌های بنگاه‌های کوچک موضوع این آیین‌نامه اختصاص دهد.

جدول ۱ حداقل سهم اعتبارات طرح‌های بنگاه‌های زودبازده

سال	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸
درصد از کل اعتبارات	۲۰	۳۵	۵۰	۵۰	۵۰

مأخذ: آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین

۲ جایگاه بنگاه‌های اقتصادی کوچک در قانون برنامه چهارم توسعه

ماده (۲۱): در بند «ج» این ماده به اصلاح و تقویت نهادهای پشتیبانی‌کننده توسعه کارآفرینی و صنایع کوچک و متوسط اشاره دارد. آنچه از این بند از ماده قانونی برمی‌آید این است که حمایت مستقیم از بنگاه‌های کوچک و متوسط مدنظر نیست.

ماده (۳۹): در جزء (۱) بند «الف» این ماده به حمایت از ایجاد پیوند مناسب بین بنگاه‌های کوچک، متوسط، بزرگ (اعطای کمک‌های هدفمند)، توسعه شبکه‌ها، خوشه‌ها و انجام تمهیدات لازم برای تقویت توان فنی - مهندسی - تخصصی، تحقیق، توسعه و بازاریابی در بنگاه‌های کوچک و متوسط و توسعه مراکز اطلاع‌رسانی و تجارت الکترونیک برای آنها اشاره دارد. در این بند از ماده قانونی به توسعه شبکه‌ها و خوشه‌ها اشاره شده است. همچنین در جزء (۲) بند «الف» به رفع مشکلات و موانع رشد، توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط، کمک به بلوغ و تبدیل آنها به بنگاه‌های بزرگ و رقابت‌پذیر و اصلاح ساختار قطبی کنونی اشاره شده که در واقع حمایت از رشد و توسعه این بنگاه‌ها مدنظر است نه ایجاد آنها.

ماده (۴۵): در بند «ز» این ماده به اتخاذ تدابیر و راهکارهای لازم، برای حمایت مالی مستقیم از مراکز و شرکت‌های کوچک و متوسط بخش خصوصی و تعاونی برای انجام تحقیقات توسعه‌ای که به ابداع، اختراع و ارتقای محصولات و روش‌ها منجر می‌شود، اشاره شده است. آنچه از مفاد این بند برمی‌آید این است که باید از این بنگاه‌ها با هدف ابداع، اختراع و ارتقا محصولات و روش‌ها، حمایت صورت گیرد نه ایجاد بنگاه‌های ناکارآمد.

ماده (۱۰۱): در بند «و» این ماده از قانون به اشتغال مولد و ظرفیت‌سازی برای اشتغال در واحدهای کوچک و متوسط به همراه آموزش‌های لازم، اشاره شده است. بنابراین هدف، اشتغال مولد است نه اشتغال کاذب.

ماده (۱۰۲): در این ماده به وظیفه دولت به‌منظور افزایش قدرت رقابتی و توانمندسازی بنگاه‌های اقتصادی متوسط و کوچک، اشاره شده است. هدف از تنظیم این ماده توسعه بخش

_____ بررسی اثربخشی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده ... ۲۶۷

تعاونی و کاهش تصدی‌های دولتی بوده که البته باید با افزایش بهره‌وری و ارتقا مدیریت همراه باشد.

آنچه از مواد مطروحه برمی‌آید این است که حمایت مستقیم برای احداث و راه‌اندازی این بنگاه‌ها مدنظر نبوده و هر جا که این موضوع مطرح شده با هدف افزایش بهره‌وری، ارتقا سطح مدیریت و دانش فنی، ابداع، اختراع و بهبود روش‌های تولید، بوده است. بنابراین مشاهده و بررسی تسهیلات اعطایی به طرح‌های کوچک و زودبازده مؤید این مطلب است که پرداخت این تسهیلات در اغلب موارد با اهداف تعیین شده در قانون مغایرت داشته و نتوانسته کمکی به رشد و توسعه این صنایع و به تبع آن رشد صادرات و اشتغال کند و فقط موجبات افزایش نقدینگی در اقتصاد و فعالیت‌های سفته‌بازی را فراهم کرده است. همچنین اعطای این تسهیلات باعث افزایش مطالبات معوق در بانک‌های عامل و افزایش فشار مالی بر آنها شده است درحالی‌که تأمین مواد اولیه و مورد نیاز صنایع بزرگ، تربیت و آموزش نیروی انسانی مورد نیاز صنایع بزرگ، بهبود توزیع ثروت و توسعه مناطق حاشیه‌ای می‌توانست نقش مؤثرتری در اشتغال‌زایی ایفا کند و اقتصاد ایران را متحول گرداند.

۳ بررسی کمی موضوع به لحاظ اثربخشی این طرح در اقتصاد

۳-۱ بررسی وضعیت جاری اعطای تسهیلات

در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۶ مجموع سهمیه ابلاغی بانک مرکزی به بانک‌های عامل درخصوص طرح بنگاه‌های کوچک و زودبازده معادل ۳۹۷/۷ هزار میلیارد ریال بوده که از این مبلغ سهم بانک‌های تجاری ۸۲/۳ درصد و سهم بانک‌های تخصصی ۱۷/۷ درصد است.

همچنین براساس آمار ارائه شده ازسوی وزارت کار و امور اجتماعی، تا تاریخ ۳۰ دی ۱۳۸۶، از ۱/۰۶۱ میلیون (یک میلیون و شصت و یک هزار) طرح معرفی شده به بانک‌ها ۸۵۰ هزار طرح (۸۰ درصد) مورد بررسی قرار گرفته و از ۷۱۳ هزار (۸۴ درصد طرح‌های

بررسی شده) طرح تأیید شده، ۵۵۵ هزار طرح به مرحله انعقاد قرارداد رسیده (۷۸ درصد طرح‌های تأیید شده) و در نهایت ۴۲۱ هزار طرح (۷۶ درصد طرح‌های منعقد شده) به بهره‌برداری رسیده است. آمار ارائه شده حکایت از فقدان ظرفیت کامل کارشناسی برای بررسی طرح‌های معرفی شده به بانک‌ها دارد، به این معنا که متناسب با طرح‌های معرفی شده به بانک، کارشناس و نیروی متخصص برای بررسی طرح‌ها وجود نداشته است. این در حالی است که در مرداد سال ۱۳۸۷، سیدمحمد جهرمی، وزیر کار و امور اجتماعی، خبر داده است که ۶۰ هزار میلیارد تومان (معادل ۶۳ میلیارد دلار) طرح زودبازده اقتصادی در صف دریافت وام بانکی هستند. وی در حالی از وجود این حجم وسیع از تقاضای وام زودبازده خبر داده که تأکید دارد تاکنون میزان طرح‌هایی که موفق به دریافت وام شده‌اند، فراتر از ۱۸ هزار میلیارد تومان (معادل ۱۹ میلیارد دلار) است. همچنین بنابر تصریح وزیر کار، قرارداد پرداخت وام ۲۴ هزار میلیارد ریال دیگر، منعقد شده است (روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۳۸۷/۵/۲۲).

جدول ۲ مجموع طرح‌های معرفی شده، تأیید شده، قراردادهای منعقد شده و میزان

تسهیلات اعطایی از ابتدای طرح تا شهریور ماه ۱۳۸۶

میزان تسهیلات پرداخت شده از کل قراردادهای منعقد شده	تعداد طرح‌های قرارداد منعقد شده و ارزش آن	تعداد طرح‌هایی که به تأیید بانک‌های عامل رسیده و ارزش آن	مجموع طرح‌های معرفی شده از سوی کارگروه اشتغال استان‌ها به بانک‌های عامل
۱۱۷/۶ هزار میلیارد ریال	۴۳۱/۲ هزار فقره به ارزش ۱۳۸/۹ هزار میلیارد ریال	۵۸۱/۶ هزار فقره به ارزش ۲۰۲/۴ هزار میلیارد ریال	۸۸۶/۷ هزار فقره

مأخذ: اداره اطلاعات بانکی و محاسبات گزارش بانک مرکزی.

_____ بررسی اثربخشی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده ... ۲۶۹

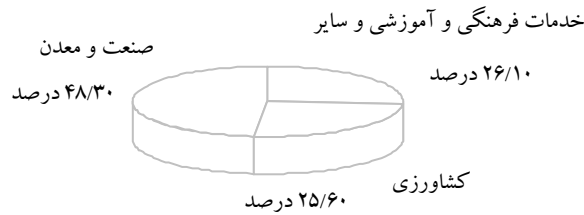
همان گونه که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، سهم هر طرح از تسهیلات اعطایی به‌طور متوسط ۳۲۲ میلیون ریال و میزان اشتغال‌زایی هر طرح به‌طور متوسط ۲/۴ نفر بوده است.

جدول ۳ نسبت طرح‌های تأییدشده، متوسط تسهیلات پرداختی، متوسط فرصت شغلی ایجاد شده و متوسط زمان بررسی

نوع بانک عامل	نسبت تعداد طرح‌های تأیید شده به کل طرح‌های بررسی شده در بانک	متوسط تسهیلات پرداختی به هر طرح براساس قراردادهای منعقد شده (میلیون ریال)	متوسط فرصت شغلی ایجاد شده توسط هر طرح (نفر)	میانگین زمانی بررسی طرح در بانک عامل (روز)
بانک‌های تجاری	۸۶/۷	۳۹۱/۱	۲/۵	۲۸
بانک‌های تخصصی	۸۷/۲	۱۷۴/۸	۲/۲	۲۷
جمع کل	۸۶/۸	۳۲۲	۲/۴	۲۸

مأخذ: اداره اطلاعات بانکی و محاسبات گزارش بانک مرکزی.

نمودار ۱ نشان می‌دهد بخش صنعت و معدن (۴۸/۳ درصد) بیشترین سهم را در جذب منابع بانکی داراست.

مأخذ: اداره اطلاعات بانکی و محاسبات گزارش بانک مرکزی.

نمودار ۱ سهم اعتبارات هریک از بخش‌ها

آمار ارائه شده در جدول ۴ بیان می‌کند که به‌طور متوسط ۸۹/۲ درصد از قراردادهای منعقد شده برای بنگاه‌های کمتر از ۱۰ نفر شاغل است و ۴۷/۵ درصد کل مبلغ ارزش قراردادها را به‌خود اختصاص داده است. با توجه به اهداف تعیین شده برای این طرح، بنگاه‌های کمتر از ۱۰ نفر شاغل هم از نظر تعداد و هم از نظر میزان اعتبارات جذب شده، سهم بالایی را به‌خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۴ سهم بنگاه‌های کمتر از ۱۰ نفر شاغل از کل بنگاه‌هایی که قرارداد منعقد کرده‌اند

نوع بانک عامل	تعداد (درصد)	مبلغ (درصد)
بانک‌های تجاری	۸۷/۷	۴۴/۹
بانک‌های تخصصی	۹۲/۳	۶۰
کل بانک‌های دولتی	۸۹/۲	۴۷/۵

مأخذ: اداره اطلاعات بانکی و محاسبات گزارش بانک مرکزی.

_____ بررسی اثربخشی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده ... ۲۷۱

جدول شماره ۵ بیانگر این است که میزان اشتغال‌زایی در این بنگاه‌ها بسیار پایین و برابر ۲/۴ نفر در هر طرح بوده است. مقایسه متوسط سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای هر نفر در این بنگاه‌ها با آنچه از سوی وزارت صنایع و معادن، بصورت پروانه صادر شده است، تفاوت چشمگیری را نشان می‌دهد، به طوری که متوسط سرمایه‌گذاری صورت گرفته برای هر طرح، معادل ۱/۲ برابر متوسط تسهیلات مصوب برای هر طرح لحاظ شده است. دلیل این امر، ناشی از عدم ارزیابی و برآورد دقیق هزینه‌ها، عدم استفاده از تکنولوژی‌های جدید، فقدان نظارت صحیح و ... است. همان‌طور که تجارب سایر کشورها، مانند چین، نشان می‌دهد، این طرح‌ها می‌توانند موجبات افزایش اشتغال و ارزش افزوده را در اقتصاد فراهم کنند ولی نظارت بر اجرای این طرح‌ها و توجیحات فنی و اقتصادی در مرحله پذیرش طرح بسیار مهم می‌باشد که در کشور ما به دلایل مختلفی که به آنها اشاره می‌شود، اجرای این طرح مشکلاتی را به همراه داشته است.

جدول ۵ مقایسه شاخص‌های اشتغال‌زایی بنگاه‌های کوچک اقتصادی و پروانه‌های

بهره‌برداری صادره در وزارت صنایع و معادن

پروانه‌های بهره‌برداری صادره از سوی وزارت صنایع و معادن برای کارگاه‌ها (کمتر از ۵۰ نفر شاغل)	بنگاه‌های زودبازده و کارآفرین (کمتر از ۵۰ نفر شاغل)	نوع شاخص
۱۰/۵	۲/۴	متوسط اشتغال‌زایی هر طرح (نفر)
۴۸۳۰/۴	۳۸۶/۴	متوسط سرمایه‌گذاری صورت گرفته برای هر طرح (میلیون ریال)
۴۶۰	۱۶۱	متوسط سرمایه مورد نیاز برای اشتغال هر نفر (میلیون ریال)

مأخذ: آمار ارائه شده از سوی وزارت کار و امور اجتماعی.

جدول ۶ وضعیت اشتغال طرح‌ها از زمان ارائه به بانک‌ها تا زمان بهره‌برداری

اشتغال پیش‌بینی شده در کل طرح‌های معرفی شده به بانک‌ها	اشتغال پیش‌بینی شده در طرح‌های قرارداد منعقد شده	اشتغال پیش‌بینی شده در طرح‌های مورد تأیید بانک‌ها	اشتغال ایجاد شده در طرح‌های به بهره‌برداری رسیده
۳۰۳۳۱۹۳	۱۳۳۵۱۳۰	۱۷۳۵۵۱۴	۸۳۱۵۲۹

مأخذ: آمار ارائه شده از سوی وزارت کار و امور اجتماعی.

براساس جدول ۶ اشتغال ایجاد شده در طرح‌های به بهره‌برداری رسیده، ۶۲ درصد اشتغال پیش‌بینی شده در طرح‌های قرارداد منعقد شده و ۴۸ درصد اشتغال پیش‌بینی شده در طرح‌های مورد تأیید بانک‌هاست. این بدین مفهوم است که برخی از طرح‌ها هنوز به بهره‌برداری نرسیده و یا حتی اشتغال ایجاد شده با آنچه که پیش‌بینی شده اختلاف رقم دارد. نکته حائز اهمیت در خصوص این میزان اشتغال‌زایی طرح آن است که ارقام فوق براساس آمار دریافتی از بانک‌های عامل بوده که بی‌شک دارای ایراد است. زیرا بررسی‌ها نشان می‌دهد که بانک‌های عامل پس از پرداخت تسهیلات به متقاضی، طرح را به بهره‌برداری رسیده معرفی کرده و اشتغال اعلامی در طرح را به‌عنوان اشتغال ایجاد شده به کارگروه اشتغال استان ارسال کرده‌اند؛ حال آنکه در بسیاری از موارد، به اشتغال اسمی بنگاه‌ها افزوده نشده است (به‌خصوص در مورد طرح‌های موجود و توسعه‌ای).

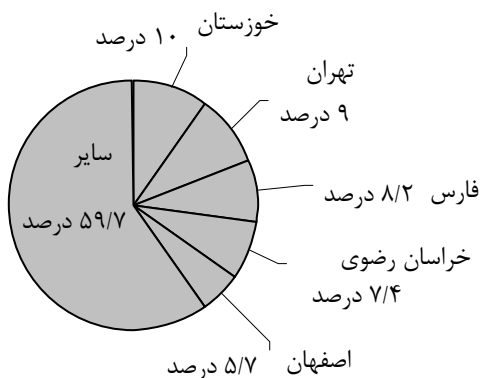
۲-۳ بررسی عملکرد آیین‌نامه گسترش بنگاه‌های اقتصادی زودبازده و کارآفرین

در استان‌ها تا تاریخ ۸۶/۱۲/۱۰

براساس آمار ارائه شده توسط وزارت کار و امور اجتماعی، از کل سهم تسهیلات اختصاص یافته به بانک‌ها برای پرداخت به طرح‌های موضوع این آیین‌نامه در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۶ به

_____ بررسی اثربخشی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده ... ۲۷۳

میزان ۴۴۶۸۰۰ میلیارد ریال، بیشترین سهم را به ترتیب استان‌های خوزستان (۴۴۷۰۲ میلیارد ریال)، تهران (۴۰۳۲۶ میلیارد ریال)، فارس (۳۶۶۸۶ میلیارد ریال)، خراسان رضوی (۳۳۰۴۶ میلیارد ریال) و اصفهان (۲۵۲۷۰ میلیارد ریال) دارا بوده‌اند. نمودار ۲ سهم هریک از استان‌های فوق را براساس درصد نشان می‌دهد.

مأخذ: اطلاعات اخذ شده از وزارت کار و امور اجتماعی.

نمودار ۲ سهم هریک از استان‌ها از تسهیلات اختصاص یافته

همچنین از نظر تعداد طرح‌های تأیید شده در بانک‌ها، به ترتیب بیشترین طرح‌ها مربوط به استان‌های آذربایجان غربی (۷۳۶۸۴)، فارس (۵۱۵۷۰)، آذربایجان شرقی (۵۰۹۷۰)، خراسان رضوی (۴۴۰۷۰) و خوزستان (۴۲۹۶۶) بوده است. به لحاظ توزیع جغرافیایی تسهیلات می‌توان گفت که سهم استان‌های کمتر توسعه یافته در مقایسه با استان‌های بزرگ و توسعه یافته کمتر بوده که می‌تواند به علت نبود بسترها و شرایط لازم برای سرمایه‌گذاری در این مناطق، مسائل فرهنگی در برخی استان‌ها، نداشتن یا دشواری تأمین سهم تعیین شده در آیین‌نامه‌های مربوطه در برخی از این استان‌ها و ... باشد.

از نظر اشتغال‌زایی، بیشترین اشتغال ایجاد شده به ترتیب مربوط به استان‌های تهران

(۹۰.۱۹۷ نفر)، خراسان رضوی (۸۶.۲۴۶ نفر)، آذربایجان غربی (۷۸.۴۰۵ نفر)، خوزستان (۵۲.۳۲۱ نفر) و فارس (۴۹.۸۴۶ نفر) است. به‌طور کلی بررسی عملکرد مسئولان در گسترش بنگاه‌های اقتصادی زودبازده و کارآفرین در استان‌ها، حاکی از هدایت تسهیلات بانکی به سمت استان‌هایی است که دارای بسترهای لازم برای سرمایه‌گذاری بوده و به تبع آن از امکانات بهتری برخوردار بوده‌اند و استان‌های محروم، بهره کمتری از این تسهیلات برده‌اند. در نتیجه این موضوع با هدف تمرکززدایی و توسعه امکانات مناطق محروم تا حدودی در تضاد است، بنابراین باید توان جذب سرمایه‌ها را که بدان اشاره شد، در نظر گرفت.

۴ مقایسه عملکرد بانک‌های عامل در خصوص اعطای تسهیلات به این بنگاه‌ها
براساس آماری که از سوی وزارت کار و امور اجتماعی ارائه شده، از نظر سهم تسهیلات در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۶ به ترتیب بانک‌های ملی ایران (۱۱۰.۰۸۶ میلیارد ریال)، صادرات (۷۸.۶۹۰ میلیارد ریال)، ملت (۷۴.۲۳۵ میلیارد ریال)، تجارت (۵۹.۰۳۹ میلیارد ریال) و کشاورزی (۴۹.۶۶۷ میلیارد ریال)، و از نظر مبلغ قراردادهای منعقد شده، به ترتیب بانک‌های ملی (۵۲.۱۸۶ میلیارد ریال)، صادرات (۳۶.۸۵۲ میلیارد ریال)، ملت (۳۱.۳۲۱ میلیارد ریال)، تجارت (۲۶.۹۴۶ میلیارد ریال) و کشاورزی (۲۲.۰۳۰ میلیارد ریال)، بیشترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند که از این مبالغ به ترتیب برای بانک‌های فوق‌الذکر ۷۸، ۸۱، ۹۲، ۸۵ و ۹۱ درصد از مبلغ قراردادهای منعقد شده، به متقاضیان پرداخت شده است. همچنین در میان بانک‌های عامل، بیشترین میزان اشتغال‌زایی به ترتیب مربوط به طرح‌های بهره‌برداری رسیده بانک‌های ملی (۱۶۹.۲۶۵ نفر)، کشاورزی (۱۶۷.۵۴۹ نفر)، ملت (۱۲۹.۴۹۸ نفر)، تجارت (۱۲۳.۳۶۹ نفر) و صادرات (۱۱۶.۷۰۱ نفر) است.

براساس آمار ارائه شده، ۴۵ درصد سهمیه بانک‌های عامل براساس قراردادهای انعقاد یافته، پرداخت شده یا در حال پرداخت است و ۵۵ درصد باقی‌مانده، باید تا پایان برنامه چهارم توسعه در قالب طرح بنگاه‌های اقتصادی زودبازده و کارآفرین پرداخت شود.

_____ بررسی اثربخشی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده ... ۲۷۵

به عبارتی از کل سهمیه تعیین شده به مبلغ ۴۴۶،۸۰۰ میلیارد ریال برای سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۶، مبلغ ۲۰۱،۱۱۴ میلیارد ریال (۴۵ درصد مبلغ کل) رقم قراردادهای منعقد شده است که از این میزان تاکنون ۱۶۹،۷۲۲ میلیارد ریال (۳۸ درصد سهمیه تعیین شده) به متقاضیان پرداخت شده است. نتیجه این پرداخت‌ها به بهره‌برداری رسیدن ۴۳۵،۱۵۸ طرح و اشتغال ۸۴۶،۵۸۵ نفر بوده است. یعنی به‌طور متوسط، اشتغال ایجاد شده در هر طرح، ۱/۹ نفر بوده که رقم پایینی است. درحالی‌که طی سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ بانک‌ها باید ۵۰ درصد از منابع اعتباری خود را برای اعطای تسهیلات در قالب این طرح در اختیار متقاضیان قرار دهند که با توجه به حجم نقدینگی موجود در اقتصاد، اگر این منابع به‌درستی هدایت نشود و جذب بازارهای موازی نظیر مسکن، سکه و ... شود، علاوه بر آثار مخربی که برای شبکه بانکی در پی خواهد داشت، موجبات افزایش نرخ تورم و بیکاری را بیش‌ازپیش فراهم خواهد آورد.

بررسی‌هایی که کارشناسان سازمان بازرسی کل کشور در تهران و سایر استان‌های کشور به‌عمل آوردند، حاکی از هدایت بخش قابل توجهی از این منابع و تسهیلات بنگاه‌های زودبازده به‌سمت فعالیت‌هایی خارج از موضوع طرح بوده که ناشی از ضعف در نظارت، سودجویی متقاضیان این گونه تسهیلات، فساد اداری و ... است.

۵ نتایج بررسی‌های به‌عمل آمده درباره اثربخشی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده و کارآفرین توسط ادارات کل بازرسی استان‌های مختلف

براساس آماری که از بازرسی‌های ۲۳ استان به اداره کل نظارت و بازرسی امور اقتصادی ارسال شده است، از ۵۰۶،۳۱۰ طرح تأیید شده در این استان‌ها، ۴۶۶۰ طرح مورد بررسی قرار گرفته است (حدود یک درصد) یعنی به‌طور میانگین در هر استان ۲۰۲ طرح مورد بررسی قرار گرفته و میانگین هندسی موزون تحقق اشتغال تعهد شده، طرح‌ها براساس نمونه‌های مورد بازرسی ۳۵/۱۲ درصد یا به عبارتی درصد انحراف در اشتغال تعهد شده ۶۴/۸۸ درصد

بوده است. اطلاعات هر استان در جدول ۷ آمده است.

جدول ۷ اطلاعات مربوط به میزان اثربخشی طرح‌های استان‌های مختلف

درصد اشتغال تعهد شده براساس نمونه‌ها	تعداد نمونه‌های بررسی شده	وزن مربوط به هر استان	تعداد وام‌های تأیید شده توسط بانک	نام استان	ردیف
۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	تهران	۱
۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	گلستان	۲
۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	آذربایجان غربی	۳
۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	کرمانشاه	۴
۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	فارس	۵
۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	کرمان	۶
۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	خوزستان	۷
۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	قزوین	۸
۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	مازندران	۹
۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	سیستان و بلوچستان	۱۰
۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	ایلام	۱۱
۴ ۴ ۴۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	قم	۱۲
۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	بوشهر	۱۳
۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	مرکزی	۱۴
۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	سمنان	۱۵
۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	کردستان	۱۶
۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	یزد	۱۷
۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴ ۴	اصفهان	۱۸

جدول ۲ اطلاعات مربوط به میزان اثربخشی طرح‌های استان‌های مختلف

ردیف	نام استان	تعداد وام‌های تأیید شده توسط بانک	وزن مربوط به هر استان	تعداد نمونه‌های بررسی شده	درصد اشتغال تعهد شده براساس نمونه‌ها
۱۹	خراسان رضوی و	۹ ۹ ۹ ۹ ۹	۹ ۹۹ ۹ ۹	۹ ۹	۹ ۹
۲۰	اردبیل	۹ ۹ ۹ ۹ ۹	۹ ۹۹ ۹ ۹	۹ ۹	۹ ۹
۲۱	همدان	۹ ۹ ۹ ۹ ۹	۹ ۹۹ ۹ ۹	۹ ۹ ۹	۹ ۹
۲۲	آذربایجان شرقی	۹ ۹ ۹ ۹ ۹	۹ ۹۹ ۹ ۹	۹ ۹	۹ ۹
۲۳	هرمزگان	۹ ۹ ۹ ۹	۹ ۹۹ ۹ ۹	۹ ۹	۳۶/۲
	کل	۶۳۱۰۹ ۹	۹	۴۶۶۰	-
	میانگین حسابی موزون	۹	-	۲۰۷/۴۸	۳۹/۶۳
	میانگین هندسی موزون	-	-	-	۳۵/۱۲

مأخذ: آمارهای اخذ شده از ادارات بازرسی استان‌ها.

براساس آمار ارائه شده در جدول ۸، میانگین هندسی موزون انحراف در مصرف تسهیلات ۱۶/۹۲ درصد و میانگین هندسی موزون طرح‌های مشاهده نشده ۱۵/۶۶ درصد است. در هر صورت براساس بررسی‌های به‌عمل آمده از سوی ادارات بازرسی کل استان‌ها چنین نتیجه گرفته می‌شود که ۱۶/۹۲ درصد انحراف در مصرف تسهیلات وجود داشته است و به تبع آن اهداف مرتبط با اشتغال‌زایی این طرح تحت تأثیر قرار گرفته به گونه‌ای که میانگین تحقق اشتغال تعهد شده براساس نمونه‌های مورد بازرسی ادارات بازرسی کل استان‌ها ۳۵/۱۲ درصد بوده است یا به عبارتی به‌طور میانگین ۶۴/۸۸ درصد انحراف در تحقق اشتغال تعهد شده وجود دارد که با آمار اعلامی از سوی وزارت کار و امور اجتماعی (اعلام موفقیت ۹۶/۴ درصدی طرح در اخبار و رسانه‌ها) اختلاف فاحشی دارد. علت این

اختلاف تا حدودی مربوط به منابع اطلاعاتی وزارتخانه مزبور است. وزارت کار و امور اجتماعی آمار مربوط به طرح‌ها را از کارگروه اشتغال هر استان دریافت می‌کند و کارگروه نیز این آمار را از بانک‌های استان جمع‌آوری می‌کند. نکته مهم استناد به آمار اخذ شده از بانک‌هاست؛ طبق اظهارات مسئولان وزارت کار و امور اجتماعی و نتایج حاصل از بازرسی‌های انجام شده بازرسان سازمان بازرسی کل کشور، تعریف بانک‌ها از به بهره‌برداری رسیدن طرح‌ها و تحقق اشتغال اعلامی با آنچه مورد نظر وزارت کار و امور اجتماعی است تفاوت دارد؛ یعنی اینکه بانک‌ها به محض پرداخت اولین قسط تسهیلات، طرح را به بهره‌برداری رسیده معرفی کرده و آمار اشتغال اعلامی در طرح را به کارگروه اشتغال استان مربوطه ارسال می‌کنند. بنابراین آمار اشتغال‌زایی اعلامی از سوی وزارت کار و امور اجتماعی مبنای مستند و محکمی ندارد. ضمن اینکه تاکنون هیچ نظارت متمرکز و مستمری بر روند اعطای این تسهیلات از سوی استانداری‌ها و کارگروه‌های اشتغال استان‌ها وجود نداشته که خود یکی از دلایل انحراف از اهداف تعیین شده است.

جدول ۸ میزان انحراف تسهیلات در استان‌ها

ردیف	نام استان	درصد انحراف در مصرف تسهیلات براساس نمونه‌ها	درصد طرح‌های مشاهده نشده
۱	تهران	۴۹	۰/۶
۲	گلستان	۴	۰
۳	آذربایجان غربی	۷	۹
۴	کرمانشاه	۰	۲۵
۵	فارس	۱۲	۹ ۹
۶	کرمان	۰/۴	۰/۴
۷	خوزستان	۱۷/۵	۱

۰	۶	قزوین	۸
۴۷	۷۳/۵	مازندران	۹
۶۵	۵۳	سیستان و بلوچستان	۱۰
۱۳	۳۱/۵	ایلام	۱۱
۴۸	۴۸	قم	۱۲
۲۲	۷۴	بوشهر	۱۳
۷	۱۷	مرکزی	۱۴
۰	۴۱	سمنان	۱۵
۵۰	۶۰	کردستان	۱۶
۱	۶۰	یزد	۱۷
۱	۰/۶	اصفهان	۱۸
۰	۰	خراسان رضوی و شمالی	۱۹
۲۳	۳۰	اردبیل	۲۰
۲۴	۲۰	همدان	۲۱
۴۳	۴۳	آذربایجان شرقی	۲۲
۱۱/۳	۹/۴	هرمزگان	۲۳
۱۷/۱۶	۲۱/۹۵	میانگین حسابی موزون	
۱۵/۶۶	۱۶/۹۲	میانگین هندسی موزون	

مأخذ: آمارهای اخذ شده از ادارات بازرسی استان‌ها.

با توجه به اینکه داده‌ها به صورت نسبت بوده، میانگین هندسی برای به دست آوردن شاخص مرکزی این درصدها از بین میانگین‌ها مطلوب‌تر است. چون در هر استان میزان وام‌های اعطا شده به طور معناداری باهم اختلاف دارند، از این رو در محاسبه میانگین هندسی باید وزن مربوط به هر استان نیز در نظر گرفته شود. بنابراین بهترین شاخص در این حالت میانگین هندسی موزون است که برای این داده‌ها به دست آمده است.

در جدول ۹ فاصله اطمینان برای هر استان و فاصله اطمینان کل محاسبه شده است که

به شرح ذیل ارائه می‌شود.

جدول ۹ جدول فاصله اطمینان برای هر استان

ردیف	نام استان	کران پایین فاصله اطمینان ۰/۹۵	کران بالای فاصله اطمینان ۰/۹۵
۱	تهران	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۲	گلستان	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۳	آذربایجان غربی	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۴	کرمانشاه	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۵	فارس	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۶	کرمان	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۷	خوزستان	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۸	قزوین	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۹	مازندران	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۱۰	سیستان و بلوچستان	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۱۱	ایلام	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۱۲	قم	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۱۳	بوشهر	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۱۴	مرکزی	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۱۵	سمنان	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۱۶	کردستان	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۱۷	یزد	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۱۸	اصفهان	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۱۹	خراسان رضوی و شمالی	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۲۰	اردبیل	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۲۱	همدان	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۲۲	آذربایجان شرقی	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶
۲۳	هرمزگان	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶	۶ ۶۶ ۶ ۶ ۶ ۶ ۶

جدول ۹ جدول فاصله اطمینان برای هر استان

ردیف	نام استان	کران پایین فاصله اطمینان ۰/۹۵	کران بالای فاصله اطمینان ۰/۹۵
	براساس میانگین حسابی موزون	۰/۳۷۰۴	۰/۴۲۲۱
	براساس میانگین هندسی موزون	۰/۱۵۶۱	۰/۵۴۶۳

مأخذ: آمارهای اخذ شده از ادارات بازرسی استان‌ها.

۱-۵ تفسیر فاصله اطمینان

برای یک استان خاص، مثلاً استان مرکزی، ما ۰/۹۵ اطمینان داریم که میزان درصد تحقق اشتغال تعهد شده براساس نمونه‌ها در این استان در بازه (۰/۴۲۸۲۴۵ و ۰/۲۳۱۷۵۵) قرار دارد. همچنین براساس نمونه‌های گرفته شده، درصد تحقق اشتغال در کشور براساس میانگین هندسی موزون در فاصله اطمینان ۰/۹۵، در بازه (۰/۱۵۶۱ و ۰/۵۴۶۳) قرار دارد.

۲-۵ انتخاب تعداد نمونه

برای انتخاب تعداد نمونه از جدول مورگان استفاده شده است. در جدول ۱۰، جدول مورگان حالتی که تعداد جامعه معلوم و تعداد نمونه‌هایی که لازم است از جامعه گرفته شود را نشان می‌دهد. در مواردی که واریانس جامعه یا درصد مورد نیاز را در اختیار نداشته باشید می‌توان از این جدول برای برآورد حجم نمونه استفاده کرد. این جدول حداکثر تعداد نمونه را می‌دهد. (S: نمونه و N: حجم جامعه)

همان‌طور که مشاهده می‌شود برای جامعه صد هزار تایی تعداد نمونه‌ای برابر ۳۸۴ کفایت می‌کند. جامعه مورد مطالعه ما ۵۰۱۵۵۶ وام بوده است. با توجه به جدول چون اختلاف تعداد نمونه‌های لازم برای جوامع با جمعیت بالا اختلاف چندانی ندارد به نظر می‌رسد برای جامعه مورد مطالعه ما تعداد ۴۰۰ نمونه کافی باشد. با توجه به اینکه کل

نمونه‌های ما ۴۶۶۰ بوده، بنابراین اطلاعات گزارش شده براساس تعداد نمونه‌ها موجه است. اگر تعداد نمونه‌ها را ۵ برابر کنیم (جامعه ما ۵ برابر آخرین مقدار جامعه در جدول مورگان است) بازهم تعداد نمونه‌های گرفته شده در بررسی انجام گرفته اختلاف زیادی با تعداد نمونه‌های جدول یعنی 5×384 دارد که مناسب بودن این تعداد را نشان می‌دهد. از طرفی با توجه به تعداد طرح‌های مورد تأیید در هر استان، برای هر استان وزن خاص خود در نظر گرفته شده که براساس آن میانگین هندسی موزون انحرافات که برآورد دقیقی را منعکس می‌کند، محاسبه شده است. از این رو آمار ارائه شده چه به لحاظ تعداد نمونه و چه به لحاظ اطمینان در محاسبه و شرایط بهینه آماری، قابل اتکا و معتبر است.

جدول ۱۰ جدول مورگان مربوط به انتخاب نمونه

S	N	S	N	S	N	S	N	S	N
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴
۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴ ۴	۴ ۴	۴ ۴

Source: Rejcie, Kj., Rober V. and Morgan Daylew (1970). *For Research Activities: Educational and Psychological Management.*

۶ مشکلات و ایرادات موجود در طرح بنگاه‌های کوچک اقتصادی کارآفرین و زودبازده

۱-۶ مشکلات ساختاری طرح

از مشکلات ساختاری این طرح می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. عدم توجه به معیارهایی نظیر میزان فروش سالیانه و ارزش سرمایه‌گذاری بنگاه در تفکیک بنگاه‌های اقتصادی و تعریف بنگاه‌های اقتصادی کوچک و زودبازده (صرفاً به تعداد نیروی کار توجه شده است)؛

۲. عدم توجه کافی به توسعه این صنایع (صنایع کوچک) با اهداف ارتقای سطح دانش فنی، توانایی بازاریابی، تحقیق و توسعه و کمک به صنایع متوسط و بزرگ با هدف تأمین مواد واسطه‌ای و قطعات مصرفی این صنایع (درواقع برخی از صنایع کوچک باید به‌عنوان پیمانکار فرعی صنایع متوسط و بزرگ باشند)؛

۳. عدم توجه کافی به هدف اجرای این طرح‌ها مبنی بر ایجاد اشتغال مولد و پایدار، افزایش فرصت‌های شغلی جدید، تقویت کارآفرینی و تحرک اقتصادی، افزایش صادرات و ...؛

۴. عدم استفاده بهینه از ظرفیت و توانایی‌های تولیدی برای تولید و عرضه محصولات در این بنگاه‌ها به دلیل مشکلات ساختاری اقتصاد کشور و فرصت‌های سودآور در بخش‌های غیرمولد و هدایت نیرو، پتانسیل و منابع به‌سوی این بخش‌ها (طبق مطالعه به‌عمل آمده از سوی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، متوسط بازدهی واحدهای تولیدی کشور ۵۲ درصد است).

۲-۶ مشکلات و نواقص موجود در اجرای طرح از دید بانک‌های عامل

۱. عدم توجه کافی به صلاحیت‌های تجربی، فنی و علمی متقاضیان برای اجرای این طرح‌ها و در نتیجه هدایت منابع به بخش‌های دیگر (بخش قابل توجهی از تسهیلات پرداخت شده در طرح‌های مصوب هزینه نشده است) یا عدم کارایی در همان پروژه؛

۲. تعدد دستگاه‌های اجرایی در معرفی طرح‌ها به بانک‌های عامل سبب شده تا دستگاه‌های اجرایی از تسهیلات آیین‌نامه، به‌عنوان فرصتی برای تقویت بخش خود نگریسته و نسبت به

- معرفی طرح‌های فاقد توجیه اقتصادی نیز اقدام کنند (تصویب ۸۶/۸ درصد از کل طرح‌های بررسی شده در بانک‌ها می‌تواند، حاکی از این امر باشد)؛
۳. عدم تناسب بین تعداد طرح‌های معرفی شده به بانک‌ها و توان بدنه کارشناسی بانک‌ها در ارزیابی درست توجیه‌پذیری طرح‌های معرفی شده که باعث بروز مشکلات متعددی شده است؛
۴. فقدان یک رویه واحد در بین بانک‌های عامل و عدم نظارت کافی در مراحل مختلف پرداخت تسهیلات از سوی بانک‌های عامل؛
۵. مشخص نکردن اولویت‌ها و پتانسیل‌های موجود در استان‌ها (عدم تناسب تعداد جوازهای تأسیس صادره از سوی دستگاه‌های اجرایی با نیاز استان) و ناتوانی متقاضیان در تأمین سهم متقاضی و سپردن وثیقه؛
۶. عدم تناسب بین مبلغ تسهیلات و نوع فعالیت‌های مورد نظر متقاضی و معیار قرار گرفتن آمار و اعداد ساختگی به جای کیفیت اجرای طرح؛
۷. نبود اعتقاد عملی بین مدیران دستگاه‌های اجرایی نسبت به موفقیت در اجرا یا انجام دادن طرح بنگاه‌های زودبازده و به تبع آن جدی نگرفتن مسائل و موارد مربوط به آن و عدم تعهد و احساس مسئولیت نسبت به اشتغال‌زایی، تولید و ...؛
۸. از زمان اجرای آیین‌نامه بنگاه‌های زودبازده، دستورالعمل و تصویب‌نامه‌های مرتبط با موضوع، از سوی دستگاه‌های مختلف از جمله وزارت کار و امور اجتماعی، وزارت اقتصاد و دارایی، استانداری‌ها و ... به بانک‌ها ابلاغ و خواستار اجرای سریع مفاد آنها می‌شوند که در برخی موارد، مغایر یکدیگر نیز است.
۹. بالا بودن نرخ تورم موجب افزایش هزینه‌ها و در نتیجه کاهش سود این بنگاه‌ها شده و آنها را در تأمین منابع برای بازپرداخت تسهیلات با مشکل مواجه ساخته است؛
۱۰. عدم تناسب تعداد اشتغال‌پیش‌بینی شده در طرح‌های ارجاعی از سوی دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط با تعداد ماشین‌آلات و نیاز طرح؛
۱۱. عدم همراهی کافی و کامل دستگاه‌های اجرایی در هنگام اجرا و مراحل بعد از اجرای طرح؛

_____ بررسی اثربخشی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده ... ۲۸۵

۱۲. اختصاص یارانه به طرح‌های زودبازده و کارآفرین هنوز با مشکل مواجه است. برخی از طرح‌ها به مرحله پرداخت نیز رسیده ولی تاکنون یارانه‌ای توسط کارگروه مربوطه پرداخت نشده است؛

۱۳. با وجود زودبازده بودن این طرح‌ها باز هم متقاضیان، خواهان تسهیلات بلندمدت هستند که مانع بازگشت سریع منابع به نظام بانکی شده و بانک را با مشکلاتی از قبیل محدودیت منابع و عدم امکان پاسخ‌گویی به مشتریان جدید مواجه می‌سازد؛

۱۴. عدم بررسی کامل اولیه طرح توسط دستگاه‌های اجرایی و بدیهی بودن بعضی از نقایص طرح‌ها؛

۱۵. طرح‌هایی که به‌منظور توسعه و تجهیز از تسهیلات استفاده نموده‌اند، اکثراً در زمینه ایجاد اشتغال و تولید موفق بوده‌اند، اما طرح‌هایی که منابع را برای ایجاد و احداث، اخذ و در موارد دیگری صرف کرده‌اند، عمدتاً انحراف داشته و ناموفق بوده‌اند.

۳-۶ مشکلات موجود درخصوص این بنگاه‌ها از دید وزارت کار و امور اجتماعی

۱. عدم تناسب بدنه کارشناسی بانک‌ها با حجم طرح‌های معرفی شده به‌منظور بررسی گزارش توجیهی اقتصادی، مالی و فنی که به طولانی شدن زمان بررسی منجر شده است. به‌طوری که هم‌اکنون بیش از ۲۰۰,۰۰۰ طرح در نوبت بررسی است؛

۲. علی‌رغم اینکه بانک مرکزی سهم بانک‌های عامل را به تفکیک هر استان مشخص کرده است، اغلب بانک‌ها به‌خصوص در مناطق محروم اعلام کرده‌اند که با کمبود نقدینگی مواجه هستند، به همین دلیل بسیاری از طرح‌ها با مشکل دریافت تسهیلات مواجه شده‌اند که تأثیر منفی بر اجرای آیین‌نامه گذاشته است؛

۳. عدم وحدت رویه بانک‌ها درخصوص سهم آورده، مدت بازپرداخت و دوره تنفس؛

۴. طولانی شدن زمان بررسی پرونده طرح‌های متوسط و بزرگ به‌علت بررسی ازسوی شعبات مرکزی بانک‌ها در تهران، موجب تحمیل هزینه بیشتر به متقاضیان شده است. در نتیجه بیشتر طرح‌هایی که اکنون به بهره‌برداری رسیده‌اند به‌طور عمده طرح‌های خرد و کوچک‌اند؛

۵. بخش عمده‌ای از طرح‌ها به‌ویژه طرح‌های بزرگ به‌دلیل مطالبه وثیقه خارج از طرح،

توسط بانک‌ها، به حالت تعلیق درآمده است.

۴-۶ مشکلات مرتبط با آیین‌نامه اجرایی بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و

کارآفرین از دید وزارت امور اقتصادی و دارایی

۱-۴-۶ نارسایی در آیین‌نامه و قوانین نظام بانکی

۱. شفاف نبودن نحوه تخصیص یارانه سود و کارمزد تسهیلات طرح‌های مذکور براساس اولویت موضوع، منطقه و زمان؛

۲. مشخص نبودن نحوه محاسبه بعضی از شاخص‌های مورد نیاز در زمینه تخفیف در سود و کارمزد؛

۳. مشخص نبودن دامنه شمول طرح و شفافیت لازم برای طرح توسعه و اینکه، ملاک حداکثر ۵۰ نفر شاغل برای طرح است یا اینکه، طرح قدیم و جدید در مجموع باید کمتر از ۵۰ نفر شاغل داشته باشد؛

۴. قرار نگرفتن برخی از دهستان‌ها و روستاها در تعریف دفتر مناطق محروم وزارت کشور به‌عنوان روستاهای توسعه‌نیافته و محروم؛

۵. ناتوانی متقاضیان در تأمین سهم آورده متقاضی و سپردن وثیقه؛

۶. عدم وحدت رویه و ثبات در بین بانک‌های عامل؛

۷. مغایرت پرداخت تسهیلات به‌منظور خرید زمین و ساختمان با قوانین بانکی کشور؛

۸. عدم تعیین زمان تنفس و مدت زمان بازپرداخت تسهیلات، به‌طور شفاف در آیین‌نامه؛

۹. وجود مغایرت فی‌مابین پاره‌ای از دستورالعمل‌های بانک مرکزی و دستورالعمل‌های داخل بانک‌های عامل با مصوبات هیئت دولت در اعطای تسهیلات مذکور.

۲-۴-۶ مشکلات ناشی از سازوکارهای موجود در اجرا

۱. عدم وجود شرکت‌های مشاوره‌ای و نادیده گرفتن هرگونه خدمات در این زمینه، به‌طوری‌که

_____ بررسی اثربخشی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده ... ۲۸۷

عملاً نبود خدمات مشاوره‌ای به عدم بررسی لازم طرح‌ها از لحاظ توجیه اقتصادی منجر می‌شود و عمدتاً به توجیه مالی طرح‌ها اکتفا می‌شود؛

۲. عدم یکنواختی در نحوه استقرار دبیرخانه کارگروه اشتغال در استان‌ها و در نتیجه سردرگمی مراجعان (دبیرخانه کارگروه اشتغال در برخی از استان‌ها در سازمان کار و آموزش فنی و حرفه‌ای و در برخی دیگر در استانداری‌ها مستقر است)؛

۳. کمبود کارشناسان خبره در بانک‌های عامل و دستگاه‌های اجرایی برای بررسی و ارزیابی فنی - مالی و اقتصادی طرح‌ها؛

۴. عدم تنظیم و ارائه طرح‌های متقاضیان در یک چارچوب مشخص پژوهشی که موجب اتلاف زمان بررسی توسط کارشناسان می‌شود؛

۵. عدم اعمال نظارت در مراحل مختلف پرداخت تسهیلات؛

۶. نبود شرکت‌های قانونی برای تشویق سرمایه‌گذاری در مناطق کمتر توسعه‌یافته و استان‌های محروم؛

۷. عدم تعیین چگونگی جذب نیروی کار مورد نظر در طرح‌های ارائه شده؛

۸. کندی در روند بررسی طرح‌ها در بانک‌های عامل؛

۹. کمبود شعب بانک‌های عامل و پرسنل آنها و شعب بانک توسعه صادرات در برخی از استان‌ها؛

۱۰. عدم شناسایی اولویت‌ها و پتانسیل‌های موجود در استان؛

۱۱. وجود بوروکراسی و طولانی شدن زمان تشکیل پرونده در بانک‌ها.

۵-۶ آسیب‌شناسی بنگاه‌های کوچک و زودبازده در ایران از دید مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

براساس مطالعه کارشناسی این مرکز، موارد زیر از عمده معضلاتی است که بنگاه‌های کوچک با آن مواجه‌اند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۶):

الف) کمبود دانش اقتصادی، مالی و به‌ویژه توانمندی‌های مدیریتی و تجاری‌سازی

فعالیت‌ها در زمان تأسیس؛

ب) مشکلات تأمین مالی در مقایسه با بنگاه‌های بزرگ و به تبع آن عدم امکان استفاده از خدمات مشاوره‌ای متخصصان کارآمد.

همچنین این مرکز، عملکرد آیین‌نامه اجرایی بنگاه‌های زودبازده و تنگناهای آن را از جهات مختلف مورد ارزیابی قرار داده است که خلاصه آن به شرح ذیل، بیان می‌شود:

۱-۵-۶ از بعد شیوه‌نامه‌ها

۱. عدم شفافیت بعضی مفاهیم و عبارات آیین‌نامه اجرایی؛
 ۲. عدم تطابق کامل مقررات و ضوابط بانکی با آیین‌نامه تسهیلات بنگاه‌های کوچک و زودبازده؛
 ۳. عدم تبیین جایگاه خدمات فنی و مهندسی و نحوه تخصیص اعتبار در آیین‌نامه بنگاه‌های زودبازده؛
 ۴. عدم توجه خاص به طرح‌های نوآوری و ابداعاتی مخترعان و مبتکران و حمایت ویژه از این قشر در آیین‌نامه بنگاه‌های کوچک؛
- و ...

۲-۵-۶ از بعد مدیریتی، ساختاری و محدودیت‌های اجرایی

۱. عدم شفافیت تضمین و تعهد دولت در بازپرداخت تسهیلات بانکی و نیز تأمین مطالبات وصول‌نشده بانک‌ها طی سنوات گذشته و در نتیجه کاهش رغبت و سخت‌گیری بانک‌ها در سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی به لحاظ وجود مطالبات معوق زیاد؛
۲. فقدان بانک اطلاعاتی ویژه سرمایه‌گذاری در کشور؛
۳. نگرش یکسان به استان‌های برخوردار و کمتر توسعه یافته در تدوین آیین‌نامه مانند میزان اعطای یارانه، سهم آورده و زمان بازپرداخت؛

و ...

۳-۵-۶ از بعد نظام بانکی

۱. طولانی بودن زمان مراحل اعطای تسهیلات از تاریخ درخواست متقاضی تا عقد قرارداد با بانک؛
۲. عدم تمکین بانک‌های عامل از دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه اجرایی بنگاه‌های کوچک اقتصادی، زودبازده و کارآفرین و نبود ضمانت‌های اجرایی لازم؛
۳. فقدان نیروی متخصص در بررسی طرح‌ها از سوی بانک‌ها و عدم پذیرش برخی از طرح‌ها به دلیل آشنا نبودن کارشناس بانک با ماهیت طرح؛
۴. فقدان شعب بانکی بانک‌های عامل در برخی شهرستان‌ها و عدم امکانات پرسنلی و تجهیزاتی در دبیرخانه کارگروه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان‌ها؛

و ...

۴-۵-۶ از بعد نظارت

۱. عدم نظارت دقیق بر روند اجرای طرح‌ها و هزینه کرد تسهیلات به‌منظور جلوگیری از استفاده نامناسب دستگاه‌های اجرایی و بانک‌های عامل؛
۲. عدم تبیین دقیق چگونگی و کیفیت برخورد با طرح‌های مختلف و متقاضیانی که تسهیلات را خارج از موارد مشخص شده در طرح استفاده کرده‌اند و همچنین مشخص نبودن اختیارات و وظایف کارگروه اشتغال و بانک‌ها در این خصوص که قابلیت اجرایی داشته و قانونی نیز باشند.

این گزارش با ادله لازم، ایده تأسیس این بنگاه‌ها را در اشتغال‌زایی با تحقق هدف ۶۶/۱ درصد، آن‌هم در مدت کوتاه سپری شده از عمر تأسیس بنگاه‌های مزبور، در تحلیل نهایی خود به‌عنوان یک توفیق ارزیابی می‌کند. همچنین براساس آماری که این مرکز از

گزارش شماره ۹۷۳۷۲ مورخ ۱۳۸۶/۸/۱۳ وزارت کار و امور اجتماعی استخراج کرده است ۲۲/۱ درصد طرح‌ها مشاهده نشده و چون مبلغ پرداخت شده به متقاضیان برای تأسیس این بنگاه‌ها بالغ بر ۱۱۵/۰۹۲ میلیارد ریال در کل کشور و در استان تهران ۱۱/۱۶۴ میلیارد ریال بوده است، بنابراین اثر انحراف از اهداف تأسیس این بنگاه‌ها (هرزروی منابع) را با احتمال ۳۳ درصد، معادل ۲۲ درصد بر آورد کرده است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

هدف اصلی قانونگذار در موادی نظیر ماده (۱۰۱) و (۱۰۲) قانون برنامه چهارم توسعه و تصویب‌نامه هیئت وزیران به شماره ۴۶۴۶۸/ت/۳۴۰۵۵ هـ مورخ ۱۳۸۴/۹/۵ از اعطای تسهیلات به طرح‌ها و بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده در واقع ایجاد اشتغال پایدار و توسعه و رشد تولید ناخالص ملی بوده است. با وجود این اجرای موضوع فوق‌الذکر در بسیاری از مناطق کشورمان با مشکلاتی روبه‌رو بوده است. از جمله قبل از اجرای طرح ظرفیت بخش‌های مختلف اقتصادی هر منطقه دقیقاً شناسایی نشده و نظام هدایت و مشاوره‌ای طراحی نگردیده است تا متقاضیان براساس نیازهای منطقه‌ای و سند توسعه ملی و استانی، ملزم به انتخاب طرح مورد نیاز شوند. از این‌رو بعضاً مشکلاتی بعد از بهره‌برداری برای متقاضیان ایجاد می‌شود.

وزارت کار و امور اجتماعی و به‌تبع آن سازمان‌های کار و امور اجتماعی استان‌ها، بانک اطلاعات کاملی از متقاضیان جویای کار نداشته و نتوانسته‌اند اطلاع‌رسانی دقیق، سامان‌دهی و هدایت درستی نسبت به بیکاران صورت دهند تا تسهیلات بنگاه‌های زودبازده توسط بیکاران واقعی دریافت شود. در سازمان کار و امور اجتماعی نظارت بر جذب بیکاران برابر سامانه اطلاعاتی وجود ندارد و درخصوص میزان اشتغال تنها به آمارهای دستگاه‌های متولی و بانک‌ها اکتفا می‌شود. سازمان تأمین اجتماعی به‌عنوان مرجع کنترل‌کننده اشتغال در اجرای طرح، جایگاه قانونی ندارد و در ارائه آمارهای کلی اشتغال

به کنترل مصادیق آن اکتفا می‌شود.

در بررسی نتایج حاصله مشخص می‌شود که فرهنگ‌سازی لازم درخصوص استفاده از تسهیلات به منظور ایجاد اشتغال مولد و کارآفرینی انجام نگرفته است و نظام‌های نظارتی متعددی طراحی شده که از کارآمدی لازم برخوردار نبوده و به معنای واقعی، نظارت لازم را اعمال نمی‌کنند.

از آسیب‌های دیگر طرح، صدور بخش‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های پی‌درپی و بعضاً ناهماهنگ از طرف دستگاه‌ها و تغییرات ایجاد شده است که باعث سردرگمی مجریان و متولیان شده و برداشت‌های متفاوتی را به دنبال داشته است و تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی را برای مسئولان و مجریان منطقه دشوار می‌کند. هرچند مشکلات ایجاد شده در اجرای برنامه، ضرورت برخی تغییرات را امری اجتناب‌ناپذیر می‌کند ولی حجم تغییرات انجام شده، نشان‌دهنده وجود ضعف و کاستی‌هایی در محتوای طرح و عدم جامع‌نگری و یا متناسب‌سازی با فرهنگ، ظرفیت‌ها و امکانات هر منطقه است. این در حالی است که تخصیص سقف اعتبار برای هر منطقه باید بر مبنای اصول و چارچوب مشخص با رویکرد آمایش سرزمین باشد تا شاهد کمبود اعتبارات در یک بخش و منطقه و ناتوانی در جذب تسهیلات تخصیصی در منطقه دیگر نباشیم. موضوعی که در طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های زودبازده به آن توجه نشده است.

عدول از برخی اهداف مصوبه اولیه هیئت دولت و نداشتن تعاریف یکسان و استانداردهای مشخص و قابل درک برای کلیه دست‌اندرکاران در همه مناطق از دیگر آسیب‌های طرح است. نکته حائز اهمیت دیگر اینکه طرح‌هایی که دارای انحراف در مصرف تسهیلات‌اند در واقع نباید دغدغه اصلی مسئولان امر باشد بلکه طرح‌هایی که منابع را در محل طرح مصرف کرده ولی به دلایل عدیده‌ای نظیر عدم بازاریابی مناسب، تورم داخلی، شرایط تحریم، مشکلات نقدینگی و ... قادر به بهره‌برداری مناسب از محل طرح، ایجاد تولید و اشتغال تعهد شده و در نتیجه استرداد منابع بانک نیستند، باید دغدغه اصلی همه نهادهای تصمیم‌گیر باشد. اهم نتایج آماری که تاکنون درخصوص طرح بنگاه‌های

زودبازده ارائه شده، به شرح زیر است:

۱. تحقق ۶۶/۱ درصدی هدف اشتغال‌زایی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک و زودبازده و آمار ۲۲ درصدی طرح‌های مشاهده نشده (با احتمال ۳۳ درصد در کل کشور) براساس گزارش‌ها و بررسی‌های انجام شده از سوی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛

۲. میانگین انحراف ۴۰ درصدی طرح به لحاظ مبلغ و تعداد براساس بازرسی‌های انجام شده از سوی بازرسان اداره نظارت بر بانک‌ها و مؤسسات اعتباری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛

۳. میانگین ساده حسابی ۱۷/۴۴ درصدی و میانگین هندسی موزون ۱۵/۶۶ درصدی طرح‌های صوری، میانگین حسابی موزون ۳۹/۶۳ درصدی و میانگین هندسی موزون ۳۵/۱۲ درصدی تحقق اشتغال تعهد شده و میانگین حسابی موزون ۲۱/۹۵ درصدی و میانگین هندسی موزون ۱۶/۹۲ درصدی انحراف در مصرف تسهیلات براساس بررسی‌های به عمل آمده از سوی بازرسان ادارات بازرسی کل ۲۳ استان؛

۴. براساس نمونه‌گیری انجام شده، درصد تحقق اشتغال در کشور در فاصله اطمینان ۰/۹۵، در بازه (۰/۵۴۶۳ و ۰/۱۵۶۱) قرار دارد، یعنی با احتمال ۹۵ درصد، میزان تحقق اشتغال ناشی از بنگاه‌های کوچک و زودبازده بین ۱۵/۶ تا ۵۴/۶ درصد است.

پیشنهادها

به منظور اصلاح روند امور و دستیابی به اهداف تعیین شده در قانون برنامه چهارم توسعه و آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده و کارآفرین، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. تدوین برنامه جامع اطلاع‌رسانی بازارهای داخلی و صادراتی به تفکیک زمینه‌های مختلف کسب و کارهای کوچک و متوسط به منظور شناخت بازار و برآورد نیازهای آن در

اسرع وقت توسط وزارت کار و امور اجتماعی و وزارت بازرگانی؛

۲. تهیه و تدوین بسته حمایتی مناسب برای کمک به صنایع کوچک و متوسط در دستیابی به قراردادهای تجاری مناسب در خلال نمایشگاه‌های بازرگانی - صنعتی - تخصصی و برگزاری همایش‌های منطقه‌ای به منظور جذب سرمایه‌گذاران خارج از استان و منطقه و کاهش اتکا به منابع بانکی به وسیله وزارت کار و امور اجتماعی با همکاری وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط؛

۳. تهیه و تدوین بانک جامع اطلاعاتی در خصوص کسب و کارهای موجود در هر استان و معرفی بخش‌های اولویت‌دار برای سرمایه‌گذاری و ممانعت از پرداخت تسهیلات در بخش‌هایی که اشباع شده‌اند و توجیهی ندارند، توسط وزارت کار و امور اجتماعی با هماهنگی دستگاه‌ها و سازمان‌های ذی‌ربط در هر استان؛

۴. بازننگری و اصلاح آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های اقتصادی کوچک و زودبازده کارآفرین، توسط هیئت محترم وزیران به منظور شفاف‌سازی و مشخص کردن ابهاماتی مانند نحوه تخصیص یارانه و محل تأمین آن، تعیین زمان تنفس و مدت زمان بازپرداخت تسهیلات به طور شفاف، افزودن شرط تشکیل کمیته کارشناسی در دستگاه‌های اجرایی، بانک‌های عامل، استانداری و سازمان کار و آموزش فنی و حرفه‌ای قبل از معرفی طرح به بانک عامل، تضمین و مسئولیت‌پذیری دستگاه‌های اجرایی و استانداری‌ها در حدود توانایی و مقررات و به میزان نفوذ و دخالت در تصمیم‌گیری در برابر وصول مطالبات ایجاد اشخاص بر نظام بانکی و پاسخ‌گویی در قبال طرح‌هایی که وجود خارجی ندارند و ...؛

۵. ایجاد بانک اطلاعاتی (لیست سیاه) سودجویان از تسهیلات بنگاه‌های زودبازده در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، به منظور برخورد قاطع و محروم کردن آنها از ارائه خدمات بانکی، تبدیل شدن بدهی آنها به دین حال و استرداد یارانه‌های پرداختی؛

۶. ضروری است سازمان تأمین اجتماعی هر استان، مسئول ثبت اطلاعات و آمار اشتغال مربوط به بنگاه‌های زودبازده شود و این آمار را پس از پایش نهایی به صورت

ماهنامه به وزارت کار و امور اجتماعی ارسال کند؛

۷. ضرورت دارد کمیته نظارت استان‌ها نسبت به تهیه گزارش‌های آسیب‌شناسی

طرح‌های ارائه شده به‌طور مرتب و براساس دستورالعمل‌های مرتبط اقدام کند؛

۸. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نسبت به الزام بانک‌های عامل به تهیه بانک جامع

اطلاعاتی به‌منظور جلوگیری از پرداخت تسهیلات کلان به دفعات و از محل اعتبارات

بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده به شرکت‌های دارای مدیریت واحد و اشخاص حقیقی

که در چند نوبت به بانک‌های مختلف معرفی شده‌اند، اقدام مقتضی به‌عمل آورد.

۹. ضروری است به‌منظور تشویق و فعال‌سازی واحدهای اقتصادی که از بازدهی

بالایی برخوردار نیستند، وزارت کار با طراحی سازوکاری با رویکرد مدیریت دانش، به

ثبت دانش واحدهای اقتصادی موفق اقدام کرده و تجارب و دانش کاری آنها را در اختیار

واحدهای اقتصادی غیرفعال و منفعل قرار دهد.

_____ بررسی اثربخشی طرح اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک زودبازده ... ۲۹۵

منابع و مأخذ

- آسیب‌شناسی‌های اخذ شده از بانک‌های عامل.
- آمار اخذ شده از ادارات بازرسی استان‌ها.
- آمار اخذ شده از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- آمار اخذ شده از وزارت امور اقتصادی و دارایی.
- آمار اخذ شده از وزارت کار و امور اجتماعی.
- جمعی از اعضای هیئت علمی دانشگاه صنعتی امیرکبیر، (۱۳۸۶). تجارب کارآفرینی در کشورهای منتخب، تهران.
- روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۳۸۷/۵/۲۲.
- زولتان، جی. اکس و همکاران (۱۳۸۳). نقش صنایع کوچک در اقتصاد مدرن، ترجمه جهانگیر مجیدی، تهران.
- گزارش‌های ادارات کل بازرسی استان‌ها در خصوص بنگاه‌های زودبازده.
- گزارش‌های ماهیانه وزارت کار و امور اجتماعی.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، (۱۳۸۶). «بررسی طرح آمارگیری ارزیابی عملکرد و اثربخشی بنگاه‌های اقتصادی زودبازده»، شماره ۸۷۵۱.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، (۱۳۸۶). «توسعه اقتصادی و اشتغال از طریق: بنگاه‌های کوچک و زودبازده اقتصادی و کارآفرین»، شماره ۸۳۲۴.